

УДК 336

МОДЕРНІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ДЖЕРЕЛ ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

MODERNIZATION OF BANK CAPITAL STRUCTURE AND ITS FUNDING SOURCES IN THE SITUATION OF FINANCIAL GLOBALIZATION

Марія Йосипівна ДМИТРЕНКО

*к. ф. н., доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ (м. Київ)*

E-mail: social@cibs.ck.ua

Maria Y. DMYTRENKO

*Candidate of Philosophy, Associate Professor, Chair of Social Sciences and
Humanities Department, Cherkasy Institute of Banking of
the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)*

Микола Миколайович СВІЧИНСЬКИЙ

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ (м. Київ)*

E-mail: econotny@cibs.ck.ua

Mykola M. SVICHYNSKY

*Candidate of Economics, Associate Professor of Economics Department,
Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of
the National Bank of Ukraine (Kyiv)*

Анотація. У статті досліджені сучасні тенденції розвитку світової банківської системи в контексті фінансової глобалізації як більш зрілого порівняно з інтернаціоналізацією рівня міжнародних фінансово-економічних зв'язків та визначені основні підходи до модернізації структури банківського капіталу й джерел його фінансування.

Summary. In this research are investigated the current tendencies in the development of the world banking system in the context of the financial globalization as more mature item comparatively with the level of international financial and economic ties. The main approaches to the modernization of the bank capital structure and its financing sources are also defined.

Ключові слова: *фінансова глобалізація, модернізація, структура банківського капіталу, джерела фінансування, структуровані кредитні продукти, регуляторна політика, стандарти діяльності банків.*

Keywords: *financial globalization, modernization, bank capital structure, funding sources, structured credit products, regulatory policy, standards of banking activity.*

Постановка проблеми. Криза субстандартного іпотечного кредитування й крах Lehman Brothers стали «серцевим нападом» для світової фінансової та економічної глобалізації. Масштаби останньої у фінансовій сфері відзначаються посиленням взаємозалежності національних економічних і фінансових систем. Як наслідок – криза охопила всі країни, зокрема й Україну.

Серйозні попередження щодо можливої речесії світова економіка відчувала заздалегідь, що неодноразово проявлялося у циклічних кризах 1969 – 1970, 1974 – 1975, 1979 – 1983 років. Приводом останньої, стала лібералізація контролю за капіталом, внаслідок чого в багатьох країнах відбувся останній всеохоплюючий етап фінансової глобалізації. Очікувалось, що транскордонні потоки банківських капіталів призведуть до покращення результатів економічного зростання, підвищення споживчого попиту, особливо для країн, які, як правило, мають значний дефіцит капіталу і характеризуються більшою негативною динамікою змін темпів зростання доходів, ніж розвинені країни. Однак досвід світової кризи 1998 року показав, що в умовах глобалізації криза в одній великій країні чи їх групі спричиняє «ефект падаючого доміно». Економічна ситуація в деяких країнах змінювалася з вражаючою швидкістю. Рівень падіння виробництва та експорту сягав від 30% до 50%. Почав заморожуватися ринок міжбанківських операцій, який є вирішальним для ліквідності фінансових інститутів. Світові втрати склали 5 трлн дол. Це 160 бюджетів нашої держави [26, с. 12]. Економіка перебуває в стані великої нестійкості, зазнаючи найбільшого спаду від часів Великої депресії 1929 – 1933 років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час написання статті були досліджені теоретичні напрацювання світової фінансової думки, наукова література та періодика, роботи відомих вітчизняних і зарубіжних учених з питання причин банківських криз в умовах фінансової глобалізації. Серед них можна виділити праці: В. Андріанова, О. Барановського, С. Боринця, А. Гальчинського, В. Гейця, І. Д'якова, В. Корнеева, Д. Лук'яненка, Р. Пустовійта, М. Швайки та ін.

Однак слід зазначити, що у фінансово-економічній літературі все ж бракує ґрунтовних наукових досліджень механізму модернізації структури банківського капіталу та джерел його фінансування в посткризовий період. З огляду на сучасні глобальні трансформаційні та структурні перетворення питання про реформацію і вдосконалення існуючих базових принципів та ме-

ханізмів функціонування банків у посткризовий період є актуальним.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку банківського капіталу в умовах фінансової нестабільності та визначення основних напрямів поліпшення його структури й джерел фінансування.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Для досягнення поставленої мети у роботі досліджено причини банківських криз в умовах фінансової глобалізації, що обумовлені новітніми процесами, а саме – зростаючою роллю банків, грошово-кредитні інструменти яких долають національні кордони і виходять на якісно новий міжнародний шабель; розвиток глобальних економічних відносин, що визначається значною мірою характером і дієвістю функціонування банків і їх структурних підрозділів; виконання банками в умовах глобалізації функцій – створення сприятливих грошово-кредитних умов для розвитку інвестиційно-інноваційного типу виробництва та міжнародного поділу праці, забезпечення в умовах фінансової нестабільності власного ефективного функціонування, модернізуючи структуру та джерела свого капіталу.

Фінансова глобалізація характеризується зростанням міжнародних фінансових потоків, насамперед, банківського капіталу. Це в цілому позитивно сприяє економічному зростанню, як в постіндустріальних країнах, так і в країнах, що трансформують свої економіки. Проте це призводить і до дедалі більшої інтернаціоналізації внутрішніх проблем банківських систем, особливо в країнах із високим рівнем міжнародної інтеграції. Так, іпотечна криза в економіці США негативно вплинула на фінансову стабільність не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринку. Нефахові дії вищих регуляторних органів країни, зокрема ФРС, сприяли серйозним недолікам в американській системі кредитування. Кредити надавалися без підтверджувальних документів про доходи, виписки з бюро кредитних історій, нерідко й без застави. Їх змогли отримати неплатоспроможні клієнти в сумах, що значно перевищували їхні потенційні можливості. Крім того, було запроваджено пільгові строки погашення тіла кредиту і сплату відсотків. Протягом перших п'яти років тіло кредиту не сплачувалось і нараховувались мінімальні відсотки. Як наслідок обсяги іпотечного ринку в США сягнули 75% ВВП, а чверть виданих кредитів виявилися такими, що не можуть бути повернені. Це викликало негативний резонанс у фінансових секторах інших країн і дуже швидко набуло транснаціональних масштабів.

Нинішня криза є першим випадком, коли ринок складних структурованих кредитних продуктів піддавався випробуванню в період гальмування економічної активності. За останні п'ять десятиліть у глобальному світі відбулося 122 рецесії. В середньому рецесії продовжувалися 4 квартали, при цьому їх епізоди суттєво відрізнялися один від іншого – від 2 кварталів до 13. Типове скорочення виробництва з його вищої до нижчої точки – амплітуда рецесії, зазвичай, складала близько 2% [16, с. 23].

Не зважаючи на неодноразові застереження фінансових експертів щодо потенційних втрат, інвестори й надалі здійснювали пошуки ризикованої дохідності, а спекулятивні стимули для банківського і фінансових секторів продовжували заохочувати подальше прийняття ризиків. Комплекс причин, що призвів до нинішнього глобального економічного падіння з огляду на пріоритетність зв'язку між фінансовим сектором і реальною економікою в площині банківської сфери можна класифікувати з огляду на такі фактори: макроекономічні, регулятивні, стратегії окремих банків, операційні помилки в роботі банків, шахрайство [2, с. 21]. Що стосується першого ключового фактора, то вирізняються такі чинники: незадовільний нагляд, неадекватна інфраструктура у сфері бухгалтерського обліку та права, надмірна лібералізація, неефективне втручання уряду, існуючий моральний ризик, незадовільна транспарентність [20, с. 172] Кризу провокували й безпрецедентні масштаби псевдо ліквідних похідних інструментів. На найбільших фондових ринках Нью-Йорка та Лондона нагромадилося 1,5 квадрильйона доларів та інших структурованих продуктів, які перебувають в обігу на світовому фондовому ринку, і більшість яких емітовано в США та номіновано в американській валюті. До речі, й активи ці купувалися за запозичені, від 50 до 90% кошти [7, с. 11]. При цьому органи фінансового нагляду мали необ'єктивну інформацію для того, щоб зупинити розповсюдження цінних паперів за спекулятивними цінами. Як і в попередніх кредитних кризах причиною збитків було послаблення стандартів кредитування під час кредитного ажіотажу, коли банки «накачували» віртуальними грошима. Тому для унеможливлення подібного у майбутньому, необхідне ґрунтовне дослідження цих причин.

Очевидно, слід відштовхнутися від загальновідомого, що при усередненні значень ряду, який містить різні значення, втрачається повнота динаміки додатних і від'ємних показників і в підсумко-

вий результат потрапляє лише позитивна динаміка. Чи не в цьому полягає помилка Рональда Коуза бо, як здається, саме його ідеї економічної теорії права і власності було покладено в основу архітектури фінансової глобалізації. За таких обставин першочергової уваги заслуговує аналіз співвідношення між банківськими активами та їх балансами. Відсутність останнього змушує фінансові ринки вести боротьбу з «нерегульованою тіньовою банківською системою», яка за оцінками експертів, сягає 10 трлн дол, та не прозорими структурам капіталу. Баланси значної кількості банків усе ще становлять від 2 до 3 трлн дол, що перевищує розумні межі в порівнянні з відносно незначними розмірами акціонерного капіталу. Поряд зі списанням недіючих (безнадійних) активів банки намагаються підтримувати встановлений регуляторними органами рівень капіталу, хоча мобілізувати нові фінансові кошти нині досить складно.

Не дивлячись на заходи, що вживаються для порятунку «потопаючих» фінансових інститутів, використання схем урядових гарантій та деякі послаблення в монетарній політиці, майбутнє багатьох банків залишається невизначеним.

В інвесторів спостерігається невпевненість стосовно заходів поживлення світової економіки. Роботодавці не квапляться наймати нових працівників, побоюючись погіршення ситуації з попитом. Вагаються і споживчі, які стурбовані високим рівнем безробіття.

Так, економіка США демонструє поки що вкрай повільне економічне зростання. На тлі зростаючого рекордними темпами держборгу, котрий перевищив астрономічні 13 трлн дол зі щоденним зростанням на 4 млрд дол, ситуація не викликає особливого ентузіазму [14, с. 6]. Пауза в ході відновлення після кризи, пов'язана з негативним впливом фондового ринку. Стан останнього призвів до падіння індексу виробничої активності (ISM Manufacturing), який у червні поточного року впав до 56,2 пункту, порівняно з 59,7 пункту місяцем раніше, тоді як експерти очікували зниження всього до 59 пунктів. У результаті чого міністерство праці США оголосило, що кількість поданих заявок на допомогу у зв'язку з безробіттям зросло за цей період до 472 тис.

В Європі аналогічний індекс, який розраховується Market упав з 55,8 до 55,6 пункту, мінімального за останні чотири місяці рівня.

Нині світовий фінансовий ринок виглядає спустошеним, втративши за останні роки кризи десятки трильйонів доларів. Так, ситуація ускладнюється ще й тим, що декотрі великі фінансові

інститути, продовжуючи боротьбу за своє виживання та майбутнє, продають акції за ціною, що становить від 60 до 70 % їх реальної вартості. Наразі ціни акції виступають для економіки випереджальним індикатором, на відміну від звичайної ситуації, коли кон'юнктура на фондовому ринку визначається економічними тенденціями.

Тож заходи, до яких слід вдатися для пом'якшення руйнівного впливу кризи на розвиток світової сфери фінансових послуг задля того, щоб світовий банківський сектор у найближчому майбутньому мав цілковито нове обличчя й наповнився іншим змістом, наразі є першочерговими.

Щоб криза не проявила себе в страхітливих масштабах 1929 року владним інституціям і банкам треба позбутися коливань між розумінням того, що кризу не можна подолати без фундаментальних потрясінь і змін, і надією на те, що вона буде подолана в нормальній, циклічній формі, яка була характерна для інших криз і що в недалекому майбутньому ситуація почне покращуватися.

Таке не чітко визначене ставлення до вище зазначеного частково пояснює недостатнє прагнення урядів розвинених країн робити науково обґрунтовані й реальні висновки з системних збоїв фінансового сектору. Створюється враження, що уряди не знають, як вивести свої економіки з цього складного становища. Не можна говорити про «системні ризики» та необхідність державної допомоги фінансовим інститутам й одночасно дозволяти тим, хто відповідальний за останні послідовні системні збої, продовжувати грати в своє «світове казино», яке вже вкотре поставило світову господарську систему на межу краху.

Банкрутство Lehman Brothers все ж змусило уряди низки країн вдатись до активних заходів з оздоровлення своїх банківських систем. Були задіяні потужні регулятивні заходи нормалізації ситуації в сфері фінансових послуг, через стабілізаційні пакети для банків, змін у монетарній політиці та фінансове стимулювання. І це почало давати свої позитивні результати. Зокрема, дефіцит ліквідності завдяки інтервенціям центральних банків поступово зменшується. Відроджуються різні інструменти фінансування, знову відкривається ринок облігацій з погашенням. Перспективи відновлення глобальної банківської системи стали більш обнадійливими.

Проте потрібні заходи скеровані не стільки на стабілізацію загальної ситуації в банківській сфері, скільки на відновлення здатності банків здійснювати кредитні операції, оскільки це їх найважливіша макроекономічна мета. Адже

ще в 2007 році світові активи (включаючи акції, приватні та державні борги, а також банківські вклади) становили 194 трлн доларів США – тобто 343 % щорічного світового ВВП [25, с. 3].

Банки також потребують змін у регуляторній політиці стосовно світової мережі фінансових послуг, оскільки глобальна криза завдала нищівного удару по іміджу владних інституцій багатьох провідних держав. До того ж низка органів банківського контролю не змогли своєчасно передбачити й усвідомити, що розміри деяких банків стануть настільки масштабними, що держава просто не в змозі буде їх врятувати. Наприклад, розміри деяких фінансових інститутів у Великій Британії і Швейцарії значно перевищують величину економічного потенціалу країни.

Не були готові регуляторні органи багатьох країн і своєчасно виявити ті складнощі, які виникли при функціонуванні структур з трансграничними активами. Тож, дія міжнародних регуляторних правил і нормативів можлива лише під контролем якогось міжнародного органу, котрий у кризовій ситуації зміг би бути останньою надією на порятунок.

Перед менеджментом центральних банків провідних країн постала необхідність створення нового глобального економічного регуляторного органу, щоб запобігти повторенню катастрофи 2008 року. В переліку невідкладних дій будь-якого нового чи реформованого старого інституту першочерговою буде проблема створення нових правил з управління рівнем ризику, який банкам і фінансовим інститутам буде дозволено прийняти на себе. До речі, в ряді країн вже давно діють регуляторні органи, що покликані тримати фінансові інститути під контролем. Це й, зокрема, Управління з фінансових послуг у Великій Британії або Комісія з цінних паперів та бірж у США. Наприклад, у Великій Британії таким регулятивним органом є агенція із нагляду за фінансовими послугами, яка має повноваження з регулювання банків, будівельних товариств, страхових компаній, інвестиційних компаній та фондів, фондів взаємної допомоги та ринку цінних паперів і похідних фінансових інструментів.

Про необхідність такого регулятора свідчить те, що, по-перше, у сучасних умовах активізації угод злиття та поглинання здійснення регулювання на секторальній основі ускладнюється через збільшення кількості фінансових конгломератів та розмивання відмінностей між різними фінансовими продуктами. По-друге, за рахунок ефекту масштабу економіки єдиний регулятор має можливість знижувати свої операційні та

інші витрати. По-третє, єдиний регулятор здатний більш ефективно здійснювати моніторинг ризиків, які утворюються у різних сегментах фінансових ринків, наприклад, коли йдеться про трансферт кредитного ризику між банками та страховими компаніями внаслідок використання ними кредитних деривативів.

Вище згадана агенція із нагляду за фінансовими послугами бере також активну участь у підвищенні рівня комунікації між регуляторами та їх кооперації під час розробки міжнародних стандартів: вона входить до складу Базельського Комітету, Міжнародної організації комісій з цінних паперів, Міжнародної асоціації регуляторів страхового ринку. Близько 70 % законодавчих актів Великої Британії ініціюється в Євросоюзі, і країна вже здійснила адаптацію низки важливих директив ЄС.

Європейський Союз наразі займається активною розробкою стандартів діяльності європейських банків з метою поглиблення і розширення структури фінансування за рахунок фінансових ринків Європи. Утім, процеси уніфікації стандартів діяльності на європейських фінансових ринках ускладнюють діяльність банків, оскільки останні будуть змушені мати справу з великою кількістю регуляторів, які не володіють достатнім рівнем компетенції для регулювання поточної діяльності банківських установ. У свою чергу це утруднює здійснення ризик-менеджменту та дотримання регуляторних стандартів. З огляду на зазначені проблеми цілком слушним є перехід країн ЄС до створення єдиного регулятора в банківському секторі. Британський досвід тут не буде на заваді, де об'єднується роз'єднаний нагляд і контроль за банківським сектором і монетарною процедурою.

За наявних умов навіть коли б існуючі регуляторні органи й виконували в повному обсязі покладені на них функції, все одно в кожній країні домінує своя уява про масштаби прийнятого ризику.

Проте своєчасне та беззастережне задіяння концепції «Базель II» - переліку нових правил і нормативів дотримання вимог комітету – принаймні змогло б врятувати Lehman Brothers в США також попередити банкрутство п'ятого за величиною іпотечного банку Великої Британії Northern Rock, який надав кредитів на суму, що в сім разів перевищувала величину залучених ним депозитів. Концепція власне й була розроблена Базельським комітетом за банківським наглядом саме для того, аби банки не піддавали себе ризику, надаючи у вигляді кредитів величезні суми грошей у порівнянні з розмірами власного капіталу.

Впровадження нових норм регулювання банківської діяльності «Базель III», відповідно до яких вимоги до банківського капіталу з 2013 по 2018 рік буде підвищено більш як удвічі, повинне послужити розв'язанню означених проблем.

Не секрет, що під час кризи всі держави для стабілізації ситуації використовували великі пакети фінансового стимулювання своїх економік (ліберальна фіскальна політика, підвищення внутрішньої та зовнішньої заборгованості). Тобто всі вливали кошти в свої національні економіки. І саме тому зараз у багатьох країнах існує проблема великого бюджетного дефіциту та заборгованості.

Наріжним каменем у регулюванні, а також у розробці антикризових механізмів, має стати менеджмент модернізації структури капіталу банків і коректно імплементованих процедур нагляду за джерелами його фінансування.

Нині банкам необхідно вирішувати й проблему масової реприватизації. Робити це, там де необхідно, слід через безпосереднє фінансування державою заходів щодо націоналізації проблемних банків. Хвиля націоналізації, що «накрила» світовий банківський сектор, де протягом 2008-2009 років відбулась повна чи часткова націоналізація декількох банківських груп та окремих банків, зокрема, Northern Rock і Bradford & Bingley, Fortis, Dexia, як це не парадоксально, ускладнює банківським установам завдання з мобілізації капіталу. Адже ситуація для інвесторів у цьому випадку залишається невизначеною і малозрозумілою. Більше того, втрати інвесторів, що є і так доволі суттєвими, цілком ймовірно, будуть ще більше зростати в процесі подальшої націоналізації.

Без державної допомоги банкам достатньо складно в найближчий час мобілізувати новий капітал для компенсації наявних та очікуваних втрат, які, за даними МВФ, сягнули 4 трлн доларів [15, с. 3]. За таких обставин доцільно розподілити зазначені втрати між провідними світовими банками з подальшим визначенням сум, які повинні бути мобілізовані для компенсації втрат.

Європейські банки вже працюють у цьому напрямку. Ними залучено 175 млрд євро, з яких 62% за допомогою емісії нових акцій. Близько 5% всього сконцентрованого капіталу було надано національними урядами. Але в цьому процесі ще багато не вирішених до кінця проблем – це і емісія гібридних акцій (для залучення дешевого капіталу) й випуск дорогих привілейованих акцій (цінні папери з фіксованим дивідендом) та створення суверенних фондів капіталу. Однак після того, як

інвестори почали абсорбувати втрати банків, вартість капіталу стала надзвичайно високою.

Нечітке розуміння інвесторами складних структур капіталу банків зробило для них майже неможливим залучення акціонерних вкладів в будь-якій іншій формі, окрім як в основній - саме високовартісній формі. Але для рекапіталізації втрат, що виникли в банківському секторі, необхідний саме базовий – акціонерний капітал.

Нині ринок намагається вивчити різницю між структурами капіталів та способами абсорбації втрат. У той же час інвестори стурбовані націоналізацією фінансових установ та масовим розпорошенням акціонерного капіталу, що в свою чергу ускладнює банкам мобілізацію чистого власного капіталу. Тож немає ніякої рації компенсувати втрати за рахунок гібридних інструментів використання, яких зобов'язує відшкодовувати збитки навіть через 10-20 років.

З врахуванням того, що уряду під час зворотної, в майбутньому, приватизації будуть повернуті виділені кошти на рекапіталізацію банків, а відтак – державні грошові ін'єкції в фінансові інститути слід розглядати лише як проміжний, а не постійний капітал. За певних обставин банкам, можливо, необхідно буде конвертувати державний капітал в акціонерний, який здатний ефективно абсорбувати втрати. Менеджменту банків слід враховувати, що оскільки інвестори втратили довіру до гібридних і привілейованих акцій, то ринок акціонерного капіталу закритий, за винятком певної державної допомоги.

Ймовірно, ближчим часом відбудеться суттєве залучення банками капіталу як від уряду, так і від діючих акціонерів – власне тих, хто по суті повинні підтримувати банки, в які вони вкладають інвестиції. Однак поки що, напевно чи буде звуження кредитних ринків до того стану, коли неакціонерний капітал буде інвестуватися в фінансові інститути.

Свою роль відіграло й нерозуміння структури деяких угод з гібридним капіталом, а також випадки їх анулювання, коли втрати вже були абсорбовані, що призвело до появи певної невизначеності та нерішучості серед інвесторів.

Проте, як тільки на ринку відновиться стабільність, банки отримають можливість оптимізувати всю свою структуру капіталу та джерела фінансування. Прояви надії на краще вже є. Так банк Standard Chartered в кінці 2008 року здійснив випуск звичайних облігацій, почав активно діяти Santander. У кінці 2009 року група UniCredit зробила емісію акцій з метою підтримки власних акціонерів. Іспанія в липні того ж року розмістила

держоблігації строком на п'ять років на загальну суму 3,5 млрд євро. Дохідність фондів при розміщенні становила 3,657 % річних, що дозволило залучити заплановану суму, оскільки попит перевищив пропозицію в 1,7 раза. Відбувається й розміщення п'яти – десятирічних боргових цінних паперів, що мають джерела недержавної підтримки. Це, безперечно, є ознаками повернення до нормального стану світових ринків капіталу. Однак стабілізації в банківській сфері замало – потрібен драйв у цьому процесі.

Разом із тим бажання інвесторів до більш масштабних угод у будь-якій формі фінансового інжинірингу, як-то розробка нових інструментів та методів фінансування, поки що обмежені. Все ще спостерігається масова недовіра серед інвесторів, значна частина яких постраждала від глобальної фінансової кризи.

Не всі фінансові ринки мали такі відчутні збитки як країни Європи. Так, банківський сектор Туреччини, який пережив кризу три-чотири роки тому був прибутковим. Цьому посприяли заходи регуляторних органів, що заборонили місцевим банкам здійснювати будь-які позабалансові операції, які й нині продовжують отримувати прибуток на власний (акціонерний) капітал у розмірі 20-25 %.

Збій глобальної фінансової системи стався в той час, коли економічна потужність переміщується із Заходу на Схід. Сьогодні надії світової економіки ґрунтуються на економіках держав східної і південної Азії очолюваних Китаєм та Індією. В свою чергу це призведе й до суттєвих змін світової банківської системи. За два-три роки банки в значній більшості країн будуть мати абсолютно інший вигляд; деякі з них перестануть існувати, інші будуть куплені більш успішними конкурентами.

Вже сьогодні банківська система США кардинально відрізняється від тієї, якою вона була раніше. Цьому буде сприяти й запровадження влітку закону про реформу регулювання фінансового сектору, покликаного не допустити повторення фінансової кризи 2008-2009 рр. Урядом запроваджується ціла низка обмежень для діяльності банків. Зокрема, обмежена на можливості інвестування коштів банками та фінансовими компаніями, а також обмеження на їх розміри й розділення комерційних та інвестиційних операцій. Головний аспект реформи – це захист споживачів. Система захисту забезпечуватиметься новим наглядовим органом, у якому буде одне завдання: піклуватись про людей, а не про великі банки, не про кредиторів та про інвестиційні компанії. Відтепер ніколи найбільші фінансові інститути, кра-

ху яких держава не може допустити, не триматимуть платників податку у заручниках. Фінансова допомога у період кризи більше не надаватиметься з кишені платників податків. Передбачувані заходи стримуватимуть Уолл-Стріт, схильність якого до ризику викликала світову кризу й поставила під загрозу економіку світу.

Готуючись до діяльності в нових реаліях, світовий фінансовий ринок уже розпочав одну із найсерйозніших акцій за кілька останніх десятиліть – глобальну реформацію банківського сектору. Банкам доведеться капіталізувати суттєві кошти, щоб привести свої баланси у відповідність із новими значно жорстокішими, ніж ті, які діють нині, критеріями якості, прозорості та достатності банківського капіталу й активів згідно з новими правилами банківського регулювання – «Базель III».

Відповідно до нових норм, затверджених Базельським комітетом з банківського нагляду, частка акціонерного капіталу в загальному обсязі зважених за ризиком активів має бути збільшена в 2,5 раза – до не менш як 4,5 % (нині 2 %). Крім того, для протистояння можливим кризам у майбутньому банкам слід створити додатковий резервний капітал у розмірі 2,5 % від активів. Мінімальний поріг капіталу першого рівня збільшено у півтора раза – із 4 до 6 % від активів, зважених на ризик. Це має зменшити схильність їхніх топ-менеджерів і акціонерів до необґрунтованого ризику і підвищити імунітет банків до нових катаклізмів [17].

Поступовий перехід на нові стандарти має розпочатися в січні 2013 року з тим, щоб до 2019 року банки привели свої капітальні параметри в повну з ними відповідність.

Заходи для оздоровлення банківського сектору в Україні, під які вже виділені і плануються до виділення ще чималі кошти, повинні відповідати вимогам МФО (міжнародних фінансових організацій) узгоджених Меморандумом з МВФ і спеціальною програмою співробітництва зі Світовим банком. Для цього слід здійснити заходи імплементації таких важливих вимог директив МФО та ЄС, як директива дотримання вимог капіталу (Capital Requirements Directive Basel II), директива ринку фінансових інструментів (Market in Financial Instruments Directive), директива дотримання умов прозорості (Transparency Directive), третя директива з протидії відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом (Third Money Laundering Directive), а також приєднатися до Плану дій у сфері фінансових послуг (Financial Services Action Plan).

Наскільки компетентними будуть здійснені ці заходи поки зарано говорити. Відповідна регуля-

торна база ще тільки готується. Однак вже нині важливо, щоб їх підготовка, а тим більше реалізація, сприяла оздоровленню фінансового сектору – бюджетній стабільності і зниженню боргового навантаження.

Двічі проведено стрес-тестування банківських установ країни, на їх відповідність критеріям достатності капіталу, засвідчило поки що про його недостатність. За розрахунками Fitch потреби в капіталі українських банків можуть бути значно більшими. За даними аналітиків агентства за період кризи – четвертий квартал 2008 року до початку другого півріччя 2009 року – надходження нового капіталу становило близько 86 млрд грн. Це більше ніж половина потреб сектору в рекапіталізації, які, відповідно до попередніх розрахунків агентства, становили 150 млрд грн. Аналіз проблем та ризиків банківського сектору показує, що, окрім концентрації банківського капіталу, рівень капіталізації не вирішує жодної з них. Не слід забувати, що навіть якщо зібрати весь банківський капітал України в один, то він сягне рівня одного з п'ятірки банків Польщі [24].

На вимогу міжнародних фінансових донорів щодо приведення діяльності українських банків у відповідність із законодавством Євросоюзу та іншими законами України Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів України (щодо регулювання діяльності банків)», більше відомий, як законопроект № 0884. Ним, зокрема, передбачено: встановити мінімальну планку статутного капіталу в розмірі 120 млн грн. для створюваних банків, а діючих – привести свої баланси у відповідність до цієї вимоги протягом п'яти років. Позитивним цієї норми закону є те, що вона не дала зникнути малим банкам, так званої третьої – 21 банк та четвертої групи – 118 банків [22, с. 7]. Адже саме ці банки наразі працюють із малим та середнім бізнесом. Це їх бізнес-партнери. Крім того в діяльності малих банків є й той нюанс, що в установ із меншими активами більше можливостей вийти з кризової ситуації: вантаж поганих боргів на їхніх балансах значно менший, ніж у великих.

Однак закон містить і низку економічно необґрунтованих положень. Зокрема, мова йде про необмежене розширення повноважень НБУ, який одержав повноваження самостійно, на власний розсуд, визначати широке коло вимог, що стосуються заснування, реєстрації, реорганізації банків і регулювання діяльності банківської системи. Але ж регулятор зобов'язаний діяти лише в межах повноважень, передбачених Конституцією

(ст. 19) і законами України. Звідси великі сумніви щодо його узгодженості із положеннями базельських принципів і Директив ЄС та рекомендацій МВФ і Світового банку.

У результаті склалася ситуація, коли правильні ідеї одержали викривлену реалізацію. Оскільки новий закон приймався під егідою угоди з МВФ, передбаченою програмою stand by, парламентські чиновники скористались цією обставиною, виписали для себе максимально можливе збільшення повноважень. Де гарантія того, що якщо наміри чиновників стануть «раптом» відрізнятись від декларованих, це не призведе до кардинального перерозподілу ринку банківських послуг. Адже кожен із них є впливовим власником або високим покровителем того чи іншого банку і воліє вирішувати питання з регулятором, користуючись власним статусом і, звісно ж, у суто особистих інтересах.

Рішення чиновники приймають, зазвичай, за особливою процедурою, що найчастіше має мало спільного з чинними законами і підзаконними актами. Тим самим створюється підґрунтя для корупції та зловживань. А це вже суперечить вищезгаданим – Transparency Directive ЄС.

Неоднозначність сприйняття з боку банківської громадськості й експертного середовища викликає і сценарій регулятора щодо виводу рекапіталізованих банків країни із критичної ситуації. Чим це може завершитися – йдеться про три комерційні установи – Родовід Банк, Укргазбанк та банк «Київ», - регулятор не розповсюджується, але андеграундна думка ідей та шляхів порятунку є.

Зокрема, Родовід Банк пропонується перетворити на так званий «банк безнадійних активів». Саме в цей банк будуть переведені всі проблемні кредити Укргазбанку та «Кієва». Суму подальшої рекапіталізації банків (включаючи субборг банку «Надра») через один із державних банків, буде знижено з 20 до 13 млрд. грн. [4, с. 7]. Всі депозити населення у Родовід Банку з активами у вигляді отриманих від Мінфіну державних облігацій будуть переведені в один із держбанків. Скоріше за все, ним стане Ощадбанк, який одержав від держави потрібне для таких операцій вливання капіталу. Уже після цього фінустанову реформують у «банк безнадійних активів», до якого перейдуть усі проблемні активи вже згаданих двох банків.

Цей банк стягуватиме проблемні борги, проте в найближчі роки його мають ліквідувати. Вивівши проблемні активи із Укргазбанку, влада планує збільшити його капітал на 4,3 млрд грн., а задля поліпшення фінансового стану та подаль-

шої приватизації підсилити менеджмент Укргазбанку та «Кієва» шляхом введення до складу їхнього керівництва професіоналів високого рівня, які відродять їхню фінансову життєдіяльність. Чи можуть такі починання бути доведеними до логічного завершення, як і те чи такий «рецепт» є бездоганим викликає сумніви.

Не бажано втрачати аж три великі банки, які дорого коштують лише тоді, коли працюють. Адже банківська установа – це галузь сервісу, у ній зібрано багато послуг і віртуального капіталу, ІТ - технології, охорона, картковий бізнес, регіональна мережа, клієнтська база тощо (які напрацьовуються роками). Усе це стає нічим у випадку банкрутства, тоді як у діючому стані оцінюється у сотні мільйонів доларів. Проте й державний бюджет не має коштів для того, аби повернути ці банки до життя. Адже у 2009 році у капітал трьох націоналізованих банків (Укргазбанк, «Київ» та Родовід Банк) було влито 19,6 млрд грн., а вже у вересні 2010 року виявилось, що вони потребують до капіталізації ще на суму 12,5 млрд грн. [15, с. 7]. Переведення вкладів Родовід Банку в іншу банківську установу значно послабить як її, так і всю банківську систему.

Загальновідомим є те, що ідея утворення так званого «поганого» банку ретельно обговорювалась як у нашій країні, так і за кордоном. Проте нічого з цього не вийшло. Тож навіть було передавати проблемні депозити Укрпромбанку в Родовід Банк, щоб нині знову переводити гроші вкладників з останнього банку в якусь іншу установу. Зараз доцільніше було б ліквідувати цю установу, як і радили в свого часу Світовий банк та МВФ, з виплатою коштів із Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Висновки. Перші підсумки світової фінансової кризи та визначення подальших перспектив розвитку банківської системи засвідчують, що час, коли банкіри робили гроші з повітря, залишився в минулому. Тож банкам необхідно зосередитися на ефективній діяльності своїх підрозділів та їх прямих функціональних обов'язках. Наразі виникає потреба у створенні нового глобального фінансового порядку. Міжнародна банківська система – її основоположні принципи, способи регулювання й інститути – вимагають глобального реформування. Бо реформи по своїй суті – це ніщо інше, як модернізація структури банківського капіталу та джерел його фінансування в умовах фінансової глобалізації, удосконалення існуючої банківської системи.

Список використаних джерел

1. International Association of Deposit Insurers (IADI) [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу: <http://www.iadi.org>.
2. Latter T. The causes and management of banking crises // *Handbooks in Central Banking*. – 1997. – July. – P. 1-53.
3. Адрианов В. О возможных подходах к реформе мировой финансовой системы. [Цит. 28.10.2008] / В. Адрианов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://viperson.ru/wind?ID=51229&soch=1>.
4. Алексеев А. Куди зайдуть? Держава визначилася з подальшою долею рекапіталізованих банків. Майже. // *Дзеркало тижня*. – №8. – 5 березня 2011 р. – С. 7.
5. Барановський О. І. Антикризіві заходи центральних банків зарубіжних країн // *Вісник НБУ*. – 2009 р. – № 4. – С. 8-19.
6. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання [Текст]: монографія / О.І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2009. – 754 с.
7. Васишин Р.Братства «кінця». Кінець // *Дзеркало тижня*. – № 44. – 22 листопада 2008 р. – С. 11.
8. Васильченко З. М. Управління проблемними активами банків у міжнародній практиці // *Журнал європейської економіки*. 2009. – Т. 5 (№ 4). – С. 453-464.
9. Гальчинский А. Нас очікує поетапне перетворення діючої валютної системи і сьогодні може йтися лише про проміжні рішення // *Дзеркало тижня*. – № 11. – 28 березня 2009 р.
10. Гальчинський А. Світова грошова криза: витоки, логіка трансформацій // *Дзеркало тижня*. – № 42. – 8 листопада 2008 р.
11. Деринг Ханс-Ульрих. Универсальный банк – банк будущего. Финансовая стратегия на рубеже века: Пер. с нем. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 384 с.
12. Зарицька І. А. Особливості функціонування банківського капіталу у глобальному економічному просторі // *Актуальні проблеми економіки*, 2009. – № 2. – С. 129-143.
13. Збитки від кризи можуть сягнути \$4 трлн. // *Урядовий кур'єр*. – 23 квітня 2009 р. – № 73. – С. 3.
14. Земляк Н. Дракон расправляет рейтинги. // *Вечерние вести*. – 15 июля 2010 г. – С. 6.
15. Іщенко Г. Рекапіталізовані банки: три сценарії розвитку // *Урядовий кур'єр*. – 29 січня 2011 року. – № 7. – С. 7.
16. Классенс С., Козе А., Терронс М., Когда кризисы накладываются друг на друга // *Финансы и развитие*. – 2007. – Март. – с. 26-28.
17. Консультативний матеріал Базельського Комітета по банківському надзору. Повышение устойчивости банковского сектора. – [Електронний ресурс]. – 2011 г. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru>.
18. Папуша А. Госпітальні банки: світовий досвід можливості для України // *Вісник НБУ*. – 2009. – № 7. – С. 3-8.
19. Пацера М. Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України // *Вісник НБУ*. – 2009. – №1. – С. 28-33.
20. Пустовіт Р.Ф. Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. 14-15 жовтня 2010 р. – Черкаси: ЧІБС УБС НБУ, 2010, – 370 с.
21. Симановский А. / О регулятивных требованиях к устойчивости банков (развернутые тезисы) / А. Симановский // *Деньги и кредит*. – 2009. – № 9. – С. 12-19.
22. Сколотяний Ю., Пасочник В. Банківський капітал: Розмір має значення. // *Джерело тижня*. – № 45. – 4 грудня 2010р. – С. 7.
23. Степаненко Б. Інтернаціоналізація банківського сектору України: ціна й методи злиття та поглинання. / Б. Степаненко // *Економіст*. – 2010. – № 1. – С. 12-15.
24. Украинские банки – одни из худших в мире. [Електронний ресурс]. – 2011р. – Режим доступу: <http://gde.ua/>.
25. Фішер Й. Наша постмодерністська криза. // *День*. – 3 червня 2010 р. – С. 3.
26. Швайка М. Світова фінансова криза: причини виникнення та шляхи подолання / М.Швайка // *Науковий журнал Економічний Часопис* – XXI. – 2008. – №11. с.12.